

Voltaire

Editie inedita in colectiile Bibliotecii Judetene "Dinicu Golescu" Arges

In decembrie 1986, cand toate institutiile isi faceau bilantul activitatilor, o lucrare de mare intindere trona pe rafturile vechiului anticariat din Bucuresti, spre nemulțumirea batranului domn Mihut, care ramanea cu banii blocati in lucrarea nevanduta.

DI Silvestru Voinescu, director de atunci al bibliotecii, a primit un telefon prin care era invitat sa vada ceva interesant. Chiar asa si era. Avea inaintea ochilor „COLLECTION COMPLETE DES LIVRES DE M. DE VOLTAIRE.”

Mare i-a fost surpriza cand a aflat pretul. Era mult prea mare pentru bugetul bibliotecii, dar mult sub pretul reala al colectiei. Lucrarea a fost achitizionați și, după intocmirea documentelor hatrul anticar a atras atentia cumparatorului ca, din cele 45 de volume cat insumeaza intreaga editie, lipseste volumul 18. Acest amanunt a justificat pretul de cumparare.

Inedita lucrare s-a oprit din circulatie acum 20 de ani, spre bucuria noastra si a celor care vor sa cerceteze o opera de capatai de la mijlocul secolului al XVIII-lea, opera care a revolutionat preocuparile umaniste in „Secolul Luminilor”.

Francois – Marie Arouet de (Voltaire) este unul dintre cele mai puternice genii din timpul care se confunda. In vasta lui opera filosofica, istorica, stiintifica si literara, Voltaire abordeaza cele mai diverse teme si modalitati de exprimare, creatia lui insumand peste 2000 de titluri, iar corespondenta peste 18000 de scrisori.

Opera lui Voltaire a avut in Franta si strainatate un numar mare de editii, dar felul in care acesta si-a publicat scrierile si misterul asupra lor, au fortat editorii si librarii sa deruteze constant publicul prin false indicatii asupra locului, anului si paternitatii creatiilor, in unele cazuri. Pe de alta parte unii editori dornici de castiguri rapide, strecurau printre scrierile lui Voltaire unele de interes monden, fapt ce l-a nemulțumit profund.

Autorul „Frantei literare”, Querad, a distribuit opera lui Voltaire in cinci clase mari (stiinte, literatura, corespondenta, istorie si opere), iar fiecare clasa o subdivide in mai multe sectii (filosofie, politica, fizica, teatru, poezie, romane, istorie, etc). aceasta clasificare se apropie de cea a lui Beaumarchais, in celebra editie de la Kehl, dar si aceasta ofera aceleasi inconveniente ale confuziei.

Editia lui Querad a bibliografiei voltairiene din 1842, nu este nici completa, nici exacta, daca o comparam cu bibliografiile consacrate lui Molière sau Corneille de catre Paul Lacroix si Emil Picot. Nici Beuchot si nici Querad nu au specificat in bibliografiile lor la ce editii ar fi participat Voltaire insusi.

In studierea colectiei m-am folosit si de lucrarea „Voltaire-Bibliographie de ses livres”, scrisa de renumitul publicist, diplomat si academician roman, George Bengescu, in 4 volume, aparute la Paris, in editura Rouveyre&G.Blond, intre 1882 si 1890. Bibliografia a aparut intr-un tiraj de 50 de exemplare pe hartie de Olanda si 500 de exemplare de hartie velina, tiraj din care biblioteca noastra detine exemplarul cu numarul 352. Nu pot trece cu vederea peste importanta stiintifica pe care au acordat-o europenii acestei lucrari si trebuie sa mentionez ca, in semn de recunoastere si de necesitate, ea a fost reeditata in 1967, la Neudeln, Liechtenstein, in Editura Academique Perrin, Kraus Reprint LTD.

Prima intrebare pe care ti-o pui, cand ai in mana „COLLECTION COMPLETE DES LIVRES DE M. DE Voltaire”, este, vazand anul aparitiei (1768) si locul (Geneva, Paris), daca tiparitura a fost vazuta de autor, pentru ca, după cum se stie, Voltaire a trait intre 1694 si 1778.

Pentru a-mi raspunde la aceasta intrebare am rasfoit dictionarele, enciclopediile si multe lucrari monografice din biblioteca noastra, am cercetat cu atentie fiecare volum in parte si am cerut ajutorul, acolo unde m-am poticnit, unui specialist, domnul Francis Gueth, Conservator

general la Biblioteca Municipală din Colmar, Franța (orasul în care au trăit și au activat frații Cramer, unii dintre editorii lui Voltaire), lucru pentru care îi tin să-i mulțumesc.

Abia în lucrarea lui G.Bengescu aflăm că edițiile de „Opere complete” publicate cu participarea lui Voltaire sunt în număr de 7, după cum urmează:

1- Ediția din 1738 – 1739, publicată la Amsterdam de Et.Ledet și J.Desbordes, 4 vol, în – 8°. Aici Voltaire a consimțit și chiar a participat la editare, fapt pe care îl găsim consemnat în corespondența cu Thioriot (4 feb.1737) și d'Argental.

2- Ediția din 1748, cunoscută sub numele de ediția de la Dresda de George – Conrad Walther, în 8 vol, în - 8°. În 1750 i s-a adăugat volumul numărul 9, iar în 1754, al 10-lea. Corespondența lor a fost publicată în 1826, la Dresda.

3- Ediția din 1751, în 11 vol, în - 8°, [la Paris], de Lambert (fiul natural al Voltaire), la care s-au adăugat încă 2 volume în 1758. Corespondența cu Lambert nu s-a publicat, dar se cunoaște că a fost vândută în 1856. Această ediție a fost apreciată de Voltaire, într-o scrisoare către un membru al Academiei din Berlin, 15 aprilie 1752, ca fiind cea mai acceptabilă.

4- Ediția din 1752, de la Dresda, de G.Conrad Walther, în 8 vol în 12° și completat cu 2 vol în 1770. Aceste lucruri le aflăm din corespondența celor doi, din 30 mai și 28 decembrie 1751.

5- Ediția din 1756, publicată fără numele orasului, dar se știe că este Geneva, de către frații Cramer, sub numele „Colecția completă a operelor d-lui Voltaire”. Prima ediție a apărut în 17 vol în - 8°, apoi a sporit an de an până în 1774, ajungând la 58 de volume, careia îi adăuga un tabel general a operelor lui Voltaire. Aici se găsesc frontispiciile datate 1757. Din această ediție au fost republicate doar primele 17 volume, în 1764, 1770 și 1773.

6- Ediția din 1768 – 1777, în 45 vol în - 4°, la Geneva, de frații Cramer, cu titlul: „Colecția completă a operelor d-lui Voltaire”, cuprinde un frontispiciu și gravuri de Gravelot. Ultimele 15 volume apar postum, la Paris, Bastien, în al IV-lea an republican (1796).

7- Ediția din 1775, numită „édition encadrée”, apare în 37 vol., în - 8°, la care s-au adăugat încă 3 volume de „Pièces détachées”.

Am aflat și m-au captivat foarte multe lucruri legate de viața, creația și corespondența lui Voltaire cu multe personalități ale vieții sociale, culturale, științifice și politice ale vremii, dar am hotărât să mă limitez la partea de bibliofilie pentru că este mai puțin cunoscută.

Întreaga colecție a operelor lui Voltaire este legată în piele, cu chenare formate din elemente decorative simple și aurite. Forțat și toată grosimea volumelor poartă același model marmorat, hărțile, cerneala, corpusul și legătura sunt într-o foarte bună stare de conservare, cu toate că peste ea au trecut mai bine de două secole.

Primele șapte volume ale ediției pe care o detinem au apărut la începutul anului 1768 și după cum aflăm din corespondența pe martie a aceluiași an, Grimm o aprecia că pe o mare realizare, deși nu prea era de acord cu inserarea gravurilor.

În deschiderea primului volum se află o pagină cu titlul colecției (Collection complète des oeuvres de M.de Voltaire), urmează un frontispiciu realizat de Gravelot, pagina cu titlul volumului „La Henriade” (Epopoea inspirată de războaiele religioase franceze și de ascensiunea lui Henric al IV-lea), prefata editorilor la ediția de față, una de la prima ediție (1756, Geneva), o scrisoare a lui Voltaire către editori, o gravură care îl reprezintă pe Henric al IV-lea (realizată de gravorul Cathelin după pictura lui Jannet) și o prefată de M. Marmontel.

Ediția beneficiază de 50 de gravuri: 1 frontispiciu de Gravelot, gravat de Flipart; 42 ilustrații de Gravelot, gravate de: Flipart, Duclos, Née, Rousseau, de Lorraine, Simnet, Le Vasseur, de Launay, Massard, Leveau, de Longueil, Masquelier, de Ghendt, Ponce, Helman, Godefroy, Saint-Aubin și Tilliard; 7 portrete: al lui Voltaire (de Cathelin, după La Tour); al lui Gravelot (de Massard, după La Tour); al lui Henric IV (de Cathelin, după Jannet); al lui Louis

al XIV-lea (de Cathelin, dupa Rigaud); al lui Louis XV (de Cathelin, dupa Vanloo); al lui Charles XII (de Saint-Aubin, dupa Gardelle); al lui Pierre le Grand (desenat si gravat de Saint – Aubin).

In corespondenta gasim multe lucruri interesante; de la nemulțumirea pentru greselile si adaugirile editorilor, pana la aprecierile prietenilor si oamenilor importanti ai vremurilor. Una dintre acestea, care mi-a atras atentia, este cea a marchizului de Condorcet, care scria: „Viata lui Voltaire trebuie sa fie istoria progresului pe care artele i-o datoreaza geniului sau”.

Prietenia si corespondenta cu d’Alembert, intre 1746-1778, nu este mai putin importanta ca aceea cu Frederic, regele Prusiei sau imparateasa Caterina II, care a condus Prusia intre 1762-1796 cu vederile ei de despot luminat. Ea nu a ezitat sa achitioneze prin cumparare celebra biblioteca a lui Voltaire aproape completa, insumand in jur de 7000 de volume, pe care a dispus-o in raioane si a aranjat-o asa cum era la Ferney, la Voltaire acasa.

Cercetand cele 45 de volume am constat ca: volumul 7 („Histoire de Charles XII; Histoire de l’empire de Russie”) poarta la noi, numarul 2; volumul XIV este la noi 23; XV este 24; XVI este 25; XVII este 26; XVIII este 14; XIX este 15; XX este 16; XXI apare ca fiind vol 18. In concluzie, colectiei noastre nu-i lipseste volumul 18, ci 21 (primul din cele 4 ale „Questions sur l’encyclopedie”); XXII este 19; XXIII este 20; XXIV este 21; XXV este 22; XXVI este 17 si XXVII este 27. In volumul XXXII (Lettres en vers et en prose et ...”), mai este o pagina de titlu gresit legata („Comentaire sur Corneille”), care nu apartine volumului si care deruteaza. La volumul XXXIV, pe cotor apare ca titlu („Vie de Voltaire”), pe cand in interior este titlul intreg („Mémoires pour servir à la vie de M.de Voltaire”). Acest lucru mai apare si la alte volume, presupun ca din lipsa de spatiu 5 gravuri sunt datate posterior aparitiei volumelor. Legatura este unitara (aceeasi piele si aceleasi ornamente).

Gandindu-ne la faptul ca aceasta colectie a inceput la Geneva, in 1768, ca s-a imbogatit cu noi volume pe parcursul ultimilor zece ani din viata a lui Voltaire, ca ultimele 15 volume au aparut postum, in 1796, la Paris, putem sa credem ca toate aceste greseli sunt din cauza legaturii ulterioare a intregii colectii de catre un detonator. Nu cred ca se puteau pastra de-a lungul anilor si in locuri diferite aceeasi calitate si culoare a marochinului cu care sunt legate volumele. Comparand tabla de materii a colectiei noastre cu bibliografia lui G. Bengescu am gasit ca descrierea este exacta, inclusive numarul de pagini al volumelor.

G.Bengescu, in vol IV al bibliografiei voltairiene, aminteste ca exista lucrari cu greseli de legare (amanunte care fac deliciul bibliofililor) si ca Voltaire a vazut cele 30 de volume aparute la Geneva. Avand aceste elemente, sunt convinsa ca lucrarea pe care o detine Biblioteca Judeteana „Dinicu Golescu” Arges este editia a 6-a din cele 7 descrise mai sus si pe care le-a vazut autorul iesind de sub tipar, privilegiu rar intalnit.

Prof. Lucretia Picui,
bibliotecar – Colectii speciale

Material publicat in “Biblioteca: Revista de bibliologie si stiinta informarii”
Bucuresti, 2007, nr.6